

Отримано: 26 грудня 2025

Прорецензовано: 29 грудня 2025

Прийнято до друку: 30 грудня 2025

email: viktor.suprun@oa.edu.ua

oksana.matlashevych@oa.edu.ua

DOI: <http://doi.org/10.25264/2415-7384-2026-20-64-72>

Супрун В. А., Матласевич О. В. Взаємозв'язок ментального здоров'я та репродуктивних установок жінок у період вагітності в умовах війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Психологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, січень 2026. № 20. С. 64–72.

УДК: 159.95+618.2

Супрун Віктор Анатолійович,

аспірант кафедри психології,

Національний університет «Острозька академія»,

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0007-6212-7364>**Матласевич Оксана Володимирівна,**

доктор психологічних наук, доцент кафедри психології,

Національний університет «Острозька академія»

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-8742-5161>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА РЕПРОДУКТИВНИХ УСТАНОВОК ЖІНОК У ПЕРІОД ВАГІТНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті представлено теоретичні аспекти взаємозв'язку між станом ментального здоров'я та репродуктивними установками вагітних жінок в умовах війни. Проведено аналіз сучасних досліджень, що стосуються ментального здоров'я як багатовимірного психологічного феномену, що визначає здатність особистості до психологічної адаптації, саморегуляції та збереження суб'єктивного благополуччя. Репродуктивні установки проаналізовано як систему уявлень, ціннісних орієнтацій і готовності жінки до реалізації материнської ролі. Акцентовано увагу на значенні впливу воєнних стресорів на психоемоційний стан вагітних жінок і трансформацію їхніх репродуктивних орієнтацій.

Загальнення сучасних наукових підходів дозволяє окреслити потенційні психологічні механізми взаємодії між ментальним здоров'ям і репродуктивними установками жінок в умовах тривалого стресу та невизначеності. Наголошується на значущості психологічних ресурсів і соціальної підтримки як чинників збереження ментального благополуччя та стабільності репродуктивних установок у період вагітності.

Теоретичні положення статті можуть слугувати підґрунтям для подальших емпіричних досліджень і розробки програм психологічного супроводу вагітних жінок в умовах воєнних викликів, що потенційно створює передумови для підтримки ментального благополуччя, стабілізації репродуктивних установок і, у ширшій соціальній перспективі, може бути пов'язаним із тенденціями до збереження та підвищення рівня народжуваності.

Ключові слова: ментальне здоров'я, репродуктивні установки, психологічне благополуччя, психоемоційний стан, вагітність, війна.

Viktor Suprun,

postgraduate student at the Department of Psychology

of the National University of Ostroh Academy,

ORCID-ID: <https://orcid.org/0009-0007-6212-7364>**Oksana Matlashevych,**

Doctor of Psychology, Associate Professor at the Department of Psychology

of the National University of Ostroh Academy,

ORCID-ID: <https://orcid.org/0000-0002-8742-5161>

THE RELATIONSHIP BETWEEN MENTAL HEALTH AND REPRODUCTIVE ATTITUDES IN WOMEN DURING PREGNANCY IN WARTIME

The article presents theoretical aspects of the relationship between the state of mental health and reproductive attitudes of pregnant women in war conditions. An analysis of modern research on mental health as a multidimensional psychological phenomenon that determines the ability of an individual to psychological adaptation, self-regulation and preservation of subjective well-being is conducted. Reproductive attitudes are analyzed as a system of ideas, value orientations and a woman's readiness to fulfill the maternal role. Attention is emphasized on the significance of the impact of war stressors on the psycho-emotional state of pregnant women and the transformation of their reproductive orientations.

The generalization of modern scientific approaches allows us to outline potential psychological mechanisms of interaction between mental health and reproductive attitudes in conditions of prolonged stress and uncertainty. The importance of psychological resources and social support as factors of maintaining mental well-being and stability of reproductive attitudes during pregnancy is emphasized.

The theoretical provisions of the article can serve as a basis for further empirical research and development of programs of psychological support for pregnant women in conditions of military challenges, which potentially creates prerequisites

for maintaining mental well-being, stabilizing reproductive attitudes and, in a broader social perspective, may be associated with tendencies to maintain and increase the birth rate.

Keywords: mental health, reproductive attitudes, psychological well-being, psycho-emotional state, pregnancy, war.

Постановка проблеми. У сучасних наукових дослідженнях дедалі більшої уваги набуває проблема ментального здоров'я жінок у період вагітності як важливої складової репродуктивного благополуччя та психосоціального функціонування особистості. Вагітність є не лише фізіологічним, а й складним психологічним процесом, що супроводжується суттєвими змінами емоційної сфери, системи цінностей і життєвих установок жінки. У цей період актуалізуються внутрішні ресурси, водночас зростає вразливість до психоемоційних навантажень, зокрема тривожних і депресивних проявів.

Умови війни, що, на жаль, триває в Україні, безумовно, посилюють ці впливи на стан ментального здоров'я вагітних жінок. Тривога очікування, почуття втрати контролю, переживання небезпеки для себе та майбутньої дитини, посилення катастрофізації майбутнього зумовлюють трансформацію репродуктивних установок, зокрема готовності до материнства та характеру репродуктивних рішень. Відтак, психоемоційний стан жінки у період вагітності може бути як ресурсом, так і чинником ризику для формування позитивного образу материнства та усвідомлених пронаталістичних репродуктивних орієнтацій.

Попри зростаючий науковий інтерес до проблеми ментального здоров'я населення в екстремальних умовах, питання взаємозв'язку стану ментального здоров'я та репродуктивних установок у жінок у період вагітності залишається недостатньо вивченим. Наявні наукові праці переважно зосереджені або на вивченні окремих аспектів ментального здоров'я вагітних, або на вибіркових характеристиках репродуктивної установки, тоді як психологічні взаємозв'язки між цими феноменами залишаються недостатньо систематизованими.

Відсутність цілісного теоретико-емпіричного підходу до вивчення зазначеного взаємозв'язку ускладнює розробку науково обґрунтованих програм психологічного супроводу вагітних жінок та профілактики негативних наслідків для психічного здоров'я матері й дитини.

З урахуванням зазначених аспектів доцільним і своєчасним є здійснення дослідження взаємозв'язку стану ментального здоров'я та репродуктивних установок у вагітних жінок в умовах війни з метою подальшої розробки програм соціально-психологічної підтримки сімей та формування усвідомленої репродуктивної мотивації жінок до народження дитини, що в цілому сприятиме покращенню демографічної ситуації в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки, зокрема в умовах повномасштабної війни в Україні, проблема стану ментального здоров'я вагітних жінок набуває дедалі більшої актуальності та все частіше постає у фокусі наукових досліджень вітчизняних психологів.

Так, А. Гільман, досліджуючи чинники, що детермінують тривожність у вагітних жінок, зазначила, що психічні стани у жінок у період вагітності характеризуються складністю, інтегративністю, цілісністю, поліфункціональністю та поліструктурністю. У результаті проведеного дослідження авторкою було з'ясовано, що для вагітних жінок (віком 18–25 років), зазвичай, характерний високий рівень фрустрації та тривожності, середній рівень агресивності та високий рівень ригідності, що вказує на емоційне, негативно насичене переживання молодих осіб у період вагітності щодо виношування дитини та подальших пологів [2].

С. Мітіна у своєму дослідженні зосереджує увагу на специфіці психоемоційного стану вагітних жінок у ситуаціях невизначеності. У межах проведеного дослідження науковиця вказує на те, що вагітність має багатоаспектний вплив на жіночий організм і особливо на психоемоційний стан жінки, проте багато ускладнень вагітності обумовлені не лише фізіологічними змінами в організмі жінки, а психологічними та соціальними чинниками. Зауважується, що вагітність українських жінок зараз проходить в умовах небезпеки та на тлі хронічного стресу, що негативно позначається не тільки на здоров'ї самої жінки, але й на розвитку майбутньої дитини [13].

Г. Католик, І. Пелех, С. Прокоф'єва-Акопова акцентують увагу на вивченні емоційної сфери вагітних жінок; І. Анчева, І. Крушельницька – на розробці методів психопрофілактики негативних емоцій і стресу майбутніх матерів [13].

Аналіз впливу війни в Україні та пандемії COVID-19 на психічне здоров'я українських жінок у період вагітності, пологів і післяпологового періоду представлено у працях вітчизняних науковців І. Поладича, Д. Говсєєва [15].

Дослідження в галузі перинатальної психології свідчать про те, що стресові чинники навколишнього середовища можуть істотно впливати як на психічне здоров'я майбутніх матерів, так і на їхні репродуктивні установки, що містять ціннісне ставлення до вагітності, очікування щодо материнства та мотивацію до народження дитини. Такі роботи підкреслюють необхідність комплексного підходу до оцінювання психоемоційного стану жінок у період гестації, особливо в умовах підвищеної тривоги, небезпеки та соціальної дезорганізації, спричинених війною.

Щодо вивчення репродуктивних установок, то, на жаль, вітчизняна наукова література є обмеженою щодо цього питання і здебільшого носить теоретичний характер.

О. Кочарян та Ю. Свиначенко, аналізуючи поняття репродуктивної установки, описують три його важливі компоненти – когнітивний, афективний і поведінковий. Когнітивний компонент репродуктивної установки містить у собі здатність усвідомлювати бажану стать дитини, кількість дітей, час протікання вагітності тощо. Емоційний компонент передбачає позитивні та негативні почуття, пов'язані з народженням тої чи іншої кількості дітей [9].

Д. Калиниченко, на базі Національної академії медичних наук України, досліджував репродуктивні установки у жінок раннього фертильного віку, зокрема у студенток, та визначення репродуктивного потенціалу через оцінку репродуктивних установок і якості життя [7].

Одним із прикладів українських психологічних досліджень саме репродуктивних установок, а не тільки поведінки чи медичних показників, є робота Н. Ляшенко та В. Болотова, що аналізує структуру та особливості репродуктивних установок молоді, включно з компонентами генофілії/генофобії та репродуктивної активності [11].

О. Івачевська розглядає мотивацію народження дитини та дослідницькі інструменти для вивчення репродуктивної мотивації в Україні. Робота важлива як методологічний внесок у вивчення репродуктивних установок, особливо у психологічному та мотиваційному аспекті [4].

Отже, як бачимо, сучасні наукові дослідження активно висвітлюють феномен ментального здоров'я вагітних жінок, який має комплексний, багатовимірний характер і позначається на низці взаємопов'язаних сфер життєдіяльності майбутньої матері.

Водночас, проблема взаємозв'язку ментального здоров'я та репродуктивних установок вагітних жінок в умовах війни залишається недостатньо вивченою. Наявні дослідження здебільшого або фокусуються на психоемоційному стані жінок, або розглядають репродуктивні установки фрагментарно, без їх системного поєднання з показниками ментального здоров'я.

Відтак, **метою цієї статті** є здійснити теоретичний аналіз взаємозв'язку між показниками ментального здоров'я та особливостями репродуктивних установок вагітних жінок в умовах війни, а також визначити психологічні чинники, які зумовлюють формування усвідомлених пронаталістичних репродуктивних орієнтацій в ситуації тривалого воєнного стресу.

Виклад основного матеріалу. Проблема ментального здоров'я української нації як складника добробуту населення країни, за якого кожна людина може продуктивно реалізовувати власні здібності, долати життєві стреси, плідно вчитися та працювати, здійснювати повноцінний внесок у життя суспільства, перебуває у фокусі пріоритетної уваги українських учених НАПН України (В. Кремень, С. Максименко, Л. Карамушка, Н. Чепелева, О. Кокун, В. Панок, Т. Куліш, В. Слюсаревський та ін.) [3].

Для більш повного та цілісного осмислення проблеми взаємозв'язку ментального здоров'я та репродуктивних установок вагітних жінок необхідним є попереднє концептуальне уточнення самого поняття «ментальне здоров'я». Зокрема, важливо розмежувати його із суміжними категоріями, такими як психічне та психологічне здоров'я, які, попри певну змістову спорідненість, відображають різні рівні та аспекти функціонування особистості. Таке теоретичне розрізнення дозволяє уникнути термінологічної невизначеності та забезпечує більшу точність інтерпретації емпіричних даних у дослідженні зазначеної проблематики.

У вітчизняній науковій традиції тривалий час більш усталеним було поняття *психічного здоров'я*, тоді як термін *ментальне здоров'я* набув поширення відносно недавно під впливом міжнародних підходів та гуманістично орієнтованих моделей розуміння здоров'я.

Так, Л. Карамушка розглядає психічне (душевне, ментальне) здоров'я як інтегральну характеристику повноцінного функціонування всіх психічних структур індивіда (рівень і якість мислення, розвиток пам'яті й уваги, ступінь емоційної стійкості, розвиток вольових якостей), що забезпечують відчуття суб'єктивного психічного комфорту, здатність до осмисленої діяльності та адекватні форми поведінки [8].

Психічна складова здоров'я включає спроможність правильно оцінювати й сприймати свої почуття і відчуття та здатність свідомо керувати своїм емоційним станом. Виходячи зі зазначеного, А. Михальський та Ю. Михальська визначають психічне здоров'я як стан благополуччя, що характеризується адекватною поведінкою організму людини та психічною адаптованістю до навколишнього середовища [12].

Згідно з концептуальними положеннями та методологічним підходом Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) психічне здоров'я розуміється як стан благополуччя, за якого людина реалізує власні здібності, може справлятися зі звичайними стресами життя, може продуктивно та ефективно працювати на допомогу своїй громаді [20].

Л. Карамушка у своїх працях аналізує також феномен психологічного здоров'я і розглядає його основні критерії, серед яких: «добре розвинена рефлексія, стресостійкість, уміння знаходити власні ресурси у важкій ситуації; повнота емоційних і поведінкових виявів особистості, опора на власну внутрішню

сутність; самоприйняття і вміння справлятися зі своїми емоційними труднощами без шкоди для оточуючих, «самооб'єктивність» як чітке уявлення про свої сильні та слабкі сторони, наявність системи цінностей, що містять головну мету та надають сенсу всьому, що робить людина; спрямованість розвитку та характер актуалізації людського в людині; характер і динаміка основних процесів, що визначають життя індивіда, зокрема, зміна його властивостей і особливостей на різних вікових етапах» [8, с. 27-28].

Щодо поняття “ментальне здоров'я”, то у наукових підходах воно трактується як особлива здатність психічного функціонування особистості, що охоплює емоційну стабільність, суб'єктивне відчуття благополуччя, адаптаційні ресурси та здатність до саморегуляції. Феномен ментального здоров'я полягає в тому, що воно не зводиться до відсутності психічних розладів, а охоплює сукупність взаємопов'язаних рівнів і компонентів психічного функціонування особистості.

Попри близькість змісту, ці поняття не є повністю тотожними за своїм смисловим наповненням та контекстами вживання. Поняття *психічного здоров'я*, переважно пов'язують з клініко-психіатричним підходом та нормою/патологією, тоді як *ментальне здоров'я* більш ширше відображає цілісний стан психологічного благополуччя, адаптаційних ресурсів і якості життєдіяльності особистості.

У сучасному науковому дискурсі ментальне здоров'я розглядається як динамічний інтегративний стан, що формується під впливом біологічних, психологічних та соціальних чинників і відображає здатність особистості адаптуватися до стресових умов, зберігати емоційну стабільність і ефективно функціонувати в соціальному середовищі [8]. Відтак, соціальний контекст, зокрема якість міжособистісних взаємин, рівень соціальної підтримки, а також здатність до ефективної соціальної взаємодії та виконання соціальних ролей, є важливим чинником збереження або порушення ментального здоров'я, особливо в умовах життєвих та суспільних криз [12].

Л. Калашникова, узагальнюючи погляди українських учених (Р. Винничук, О. Завгородньої, Т. Костевої, С. Максименко, Н. Павлик, О. Ткачишиної, А. Шевченко) на сутність ментального здоров'я, зазначає, що цей феномен є інтегрованою характеристикою особистості, що лежить в основі загального благополуччя та якості життя людини. Авторка зазначає, що в основі ментального здоров'я, окрім ментальності, покладено два системоутворювальні компоненти. Першим є баланс між емоційним, психологічним, соціальним і духовним благополуччям особистості, другим – стан гармонії людини з навколишнім світом та із собою. Саме за умови єдності означених компонентів ментальне здоров'я буде забезпечувати процес успішної адаптації людини до мінливого навколишнього середовища, справлятися із кризовими ситуаціями та підтримувати рівновагу між різними аспектами життя особистості [6].

Одним із векторів дослідження ментального здоров'я є інтеграція наукових зусиль щодо виокремлення суттєвих критеріїв цього феномену.

Так, Л. Калашникова вказує на існування широкого спектра критеріїв ментального здоров'я, що стосуються соціально-психологічної, індивідуально-психологічної та ціннісно-смислової сфер особистості. На її думку, найчастіше серед критеріїв ментального здоров'я виділяють:

- 1) позитивне самопочуття особистості, що виражається станом радості та задоволення собою в повсякденному житті та дозволяє ефективно справлятися зі стресом та іншими критичними ситуаціями;
- 2) гнучкість і адаптованість людини до мінливих умов сьогодення та здатність вирішувати життєві проблеми, встановлювати сприятливі міжособистісні стосунки з іншими;
- 3) емоційна стійкість, що забезпечує ефективне управління емоційно-вольовою сферою особистості;
- 4) самовизначеність суб'єкта життєдіяльності, за якої останній має свідомий орієнтир на власні цінності та переконання; «самооб'єктивність» як чітке уявлення про свої сильні та слабкі сторони;
- 5) здатність до ефективної комунікації з іншими, результатом якої є конструктивні стосунки;
- 6) спроможність до самореалізації та саморозвитку власної ідентичності [6].

В умовах збройного конфлікту значення складових ментального здоров'я істотно зростає, оскільки хронічний стрес, тривога, почуття небезпеки та невизначеності безпосередньо впливають на життєві рішення жінок, зокрема у сфері репродукції.

Для розуміння зв'язку між станом ментального здоров'я та репродуктивних установок вагітних жінок, доцільно також враховувати вагітність як специфічний психофізіологічний стан жінки, який супроводжується вираженими соматичними, гормональними та психологічними трансформаціями та вимагає значних адаптаційних ресурсів.

Деякі автори розглядають вагітність як нормативну життєву кризу, що супроводжується глибокими особистісними та емоційними змінами, які можуть як активізувати психологічні ресурси, так і підвищувати вразливість жінки до психоемоційних порушень. Відомо, що період вагітності супроводжується інтенсифікацією всіх видів обмінних процесів та складною перебудовою адаптаційно-компенсаторних механізмів жіночого організму. Суттєві зміни, які відбуваються з вагітною жінкою на фізіологічному, гормональному, психічному та соціальному рівнях її організму впродовж усього цього часу не тільки забезпечують оптимальні умови для розвитку плоду, але й сприяють адаптації жінки до свого якісно нового стану.

У мирний час процес психоемоційної адаптації формується у відносно стабільних умовах. Відповідно, ментально здорова вагітна жінка розуміє свої емоційні стани і може керувати ними, здатна будувати стосунки з іншими, відкрита до навчання та розвитку, позитивно ставиться до себе, приймає незалежні рішення, вміє пристосовуватись до нових умов життя, може активно долати поточні виклики, отримує задоволення від життя [17].

Однак, за умов воєнних дій, ментальне здоров'я вагітних трансформується внаслідок дії специфічних стресогенних факторів. Наприклад, насильство, стійкий соціально-економічний тиск, соціальна ізоляція, нездоровий спосіб життя, порушення прав людини є визнаними ВООЗ ризиками для психічного здоров'я [20].

Війна є постійним джерелом надзвичайних обставин, які пронизують усю структуру соціальних відносин, і травмівною подією не лише для окремих осіб, які безпосередньо постраждали від бойових дій, а й «колективною травмою», яка впливає на українське суспільство загалом. У такому контексті люди переживають подовжений травматичний стрес, де травма проживається в трьох часових вимірах: у залишках спогадів про минулі події, в актуальному проживанні загроз і руйнувань, у передбаченні майбутніх потреб [3].

Зарубіжні дослідники, такі як S. Sun, C. Luo, X. Zeng та Q. Wu, досліджували зв'язок між стресом та психічним здоров'ям вагітних та виявили значний непрямий вплив стресу під час вагітності на психічне благополуччя через посередницький аспект душевного спокою. Висновки дослідження підтверджують важливість душевного спокою в розвитку та збереженні особистих ресурсів, а також його ефективність в управлінні сильним гнівом. Проведене авторами дослідження поглибило існуючі наукові уявлення, представляючи емпіричні докази того, що душевний спокій може слугувати позитивною психологічною характеристикою та значним механізмом для пом'якшення негативного впливу стресу, пов'язаного з вагітністю, тим самим покращуючи психічне благополуччя майбутніх матерів [19].

Австрійські вчені С. Lee і Н. Gramotnev розглядають прагнення мати дітей як компонент психологічного благополуччя жінки [10].

Порушення або збереження ментального здоров'я визначає характер репродуктивних установок вагітної жінки як одного з основних психологічних чинників формування її репродуктивної поведінки, яка розуміється як готовність до народження дітей, а також готовність до свідомої практики контрацепції [за 11].

Загалом, установка – це готовність особистості до певної діяльності, активності. Постаючи у якості мотиваційного компонента формування суб'єктивної психологічної готовності до діяльності, установку розуміють як системне утворення інтеграції цінностей, орієнтації, уявлень, що відображають загальну спрямованість особистості.

Зміщуючи акцент феномену установки у площину репродуктивної сфери, зазначимо, що вперше поняття «репродуктивна установка» введено в сучасну наукову літературу на початку 1970-х. Її (репродуктивну установку) розглядали як психічний регулятор поведінки, схильність особистості до позитивного або негативного ставлення до народження певної кількості дітей [9].

Відповідно до цього, український дослідник О. Ігнатенко, визначає репродуктивні установки як відносно стійку систему когнітивних, емоційно-ціннісних і мотиваційних компонентів, що зумовлюють ставлення жінки до материнства, планування народження дитини та реалізації репродуктивної поведінки [5].

На думку І. Томаржевської, мотиваційна готовність до материнства – це власне потреба в материнстві, яка включає потребово-емоційний та ціннісно-смісловий компоненти. Потребово-емоційна готовність забезпечує позитивне ставлення жінки до вагітності і налаштування на пологи, емоційно позитивний образ дитини, бажання піклуватися про неї, радісно-щасливе ставлення до ролі матері. Ціннісно-смістова готовність до материнства передбачає усвідомлення жінкою високого ступеня цінності дитини і материнства серед інших цінностей, «правильні» уявлення про сенс дітей і материнства в цілому [18].

Формування репродуктивних установок відбувається під впливом індивідуального психологічного досвіду, соціокультурних норм, умов безпеки та суб'єктивного відчуття контролю над майбутнім [11]. На репродуктивні установки молоді впливають безліч факторів, які Н. Ляшенко та В. Болотова поділили на ті, що діють на рівні суспільства загалом, на рівні окремих груп та на рівні індивіда. До зовнішніх (макро факторів) згадані учені віднесли: рівень релігійності суспільства; наявність державних соціальних програм, що стимулюють/стримують народження дітей; політичну та економічну стабільність; пропаганду цінностей батьківства тощо. До факторів, що діють на рівні групи належать: вплив батьків; друзів; соціально-статусні характеристики особистості (рівень матеріального добробуту, рівень та якість освіти, місце проживання, приналежність до певних етнічних та релігійних груп, вік та стать) [11].

На думку Н. Ляшенко, основними причинами відмови від народження дитини є політична та економічна нестабільність у країні, низький матеріальний рівень, відсутність належної державної підтримки сімей. При цьому респонденти, які вирости в багатодітних сім'ях, орієнтовані на меншу кількість дітей,

ніж в їхніх сім'ях, і навпаки, ті, хто були єдиною дитиною в сім'ї, вважають ідеальною родину як мінімум з двома дітьми [11].

Отже, аналіз наукових праць вітчизняних учених дає підстави стверджувати, що формування репродуктивних установок жінок детермінується сукупністю багаторівневих чинників, які діють на рівні суспільства (політичні, соціокультурні, соціально-економічні), на рівні групи (соціально-психологічні), на рівні індивіда (біологічні, індивідуально-психологічні).

При цьому, на нашу думку, психологічні чинники є вирішальними у формуванні репродуктивних установок та прийнятті жінкою рішення щодо народження дитини.

Відповідно до проаналізованих нами теоретичних підходів щодо феномену ментального здоров'я та репродуктивних установок вагітних, можна виділити деякі основні особливості їхнього взаємозв'язку.

Ментальне здоров'я та репродуктивні установки постають як взаємопов'язані явища, де порушення психоемоційного стану в умовах війни може трансформувати репродуктивні наміри, відтермінувати або змінювати рішення щодо народження дитини.

Зниження адаптаційних можливостей під впливом факторів війни зумовлює суттєві зміни основних показників ментального здоров'я. Зокрема, спостерігається підвищення рівня тривожності та емоційної напруги, зростання депресивних проявів, зниження емоційної стабільності, ослаблення здатності до саморегуляції та зменшення суб'єктивного відчуття психологічної безпеки і контролю над життєвими подіями. Сукупність зазначених змін істотно впливають на моделювання когнітивно-емоційних компонентів репродуктивних установок. Когнітивний аспект включає уявлення, знання, переконання та оцінки щодо вагітності, материнства та репродуктивної поведінки. Емоційна складова охоплює почуття, ставлення, емоційні реакції, що супроводжують репродуктивні наміри та очікування.

Когнітивні порушення ментального здоров'я під впливом війни, для яких характерні зміни мислення, концентрації уваги, прийняття рішень та оцінки інформації можуть прямо впливати на формування репродуктивних установок, оскільки змінюють оцінку власних ресурсів, майбутніх перспектив та готовність до прийняття репродуктивних рішень. У результаті, вагітні жінки стикаються зі спотвореним сприйняттям реальності та підвищеною вразливістю до негативної інформації, труднощами у плануванні та прийнятті рішень.

Такі когнітивні зміни у поєднанні з підвищеною тривожністю, депресивними проявами та емоційною нестабільністю можуть істотно впливати на когнітивно-емоційні компоненти репродуктивних установок, формуючи амбівалентне або негативне ставлення до майбутнього материнства, що проявляється у суперечливому поєднанні очікувань і страхів, невпевненості у власній материнській компетентності, побоюваннях щодо перебігу вагітності, пологів та благополуччя дитини. У результаті, у вагітних трансформується суб'єктивне відчуття готовності до материнства, ускладнюється процес прийняття материнської ролі та змінюється характер репродуктивної поведінки.

Водночас, варто зазначити, що репродуктивні установки формуються і трансформуються не лише під впливом тривоги чи депресії, але й духовних орієнтацій, сенсу життя, моральних переконань та внутрішніх ресурсів жінки. Адже, як показує український досвід, чимало українських жінок, навіть за високих загальних показників тривожності, депресії або ПТСР, можуть зберігати внутрішню гармонію і підтримувати адаптивні репродуктивні установки.

Тому, у нашому дослідженні вважаємо за необхідне коротко зупинитися на розумінні ментального здоров'я та репродуктивних установок у контексті духовної парадигми.

Такі українські науковці як Н.Жигайло, М.Савчин, Е.Помиткін розглядають духовність як складний психічний феномен; вияв внутрішнього світу особистості; інформаційно-енергетичну структуру особистості, що насичена символами, якими вона володіє [16]. Згадані науковці зазначають, що духовне здоров'я впливає на наше загальне благополуччя і якість життя, сприяє підтримці позитивних взаємин з іншими людьми, розвиває емпатію, любов, терпимість та розуміння [12]; духовна складова дає можливість оцінювати і сприймати свої почуття і відчуття з позиції вищих сенсів, свідомо керувати своїми емоціями та дозволяє людині сформувати своє ставлення до всіх складових здоров'я [1].

Духовні ресурси – зокрема віра, внутрішні цінності, сенс життя, моральні орієнтації та переконання, усвідомлення майбутньої материнської ролі – виконують функцію модераторів психічного стресу, послаблюючи деструктивний вплив воєнних чинників на психоемоційний стан жінки та її мотивацію до материнства [14].

Не менш важливим модератором репродуктивних установок постає соціальний вимір ментального здоров'я. Якість міжособистісних взаємин, рівень соціальної підтримки, характер сімейного та партнерського середовища, а також соціальні норми й очікування щодо материнства безпосередньо впливають на когнітивно-емоційне осмислення репродуктивного досвіду. За умов соціальної стабільності ці чинники виконують підтримувальну та регулятивну функцію, сприяючи формуванню позитивного образу материнства та внутрішньої готовності до народження дитини. З іншого боку, порушення соціальних зв'язків, зниження відчуття підтримки та соціальної безпеки можуть зумовлювати трансформацію

репродуктивних установок – від відтермінування материнства до амбівалентних або тривожних репродуктивних рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на основі проведеного теоретичного аналізу можемо зробити висновок, що ментальне здоров'я вагітної жінки є важливим чинником формування репродуктивних намірів, емоційного ставлення до материнства та готовності до виконання материнської ролі.

Належний рівень ментального здоров'я вагітних жінок детермінує стабільність психоемоційного стану, що, своєю чергою, може сприяти формуванню зрілих і позитивно спрямованих репродуктивних установок і бути передумовою нормального перебігу вагітності, фізіологічного перебігу пологів та народження здорової дитини.

В умовах воєнної нестабільності відбувається трансформація ціннісних орієнтацій, уявлень про безпеку та майбутнє, що безпосередньо відображається як на психоемоційному стані жінок, так і на їхніх репродуктивних установках.

Хоч репродуктивні установки, зазвичай, формуються на догестаційному етапі, проте в умовах воєнного конфлікту, під впливом підвищеного рівня тривоги, переживання екзистенційної невизначеності, втрати суб'єктивного відчуття контролю над майбутнім та зниження психологічної безпеки, вони можуть зазнавати якісної трансформації, змінюючи свою когнітивну, емоційно-оцінну та мотиваційно-поведінкову структуру.

Проблематика взаємозв'язку ментального здоров'я та репродуктивних установок у жінок у період вагітності є науково цікавою з огляду на її багатовимірний та міждисциплінарний характер. Поєднання психологічних, медичних, соціальних і культурних аспектів дозволяє розглядати вагітність не лише як біологічний процес, а як складний психосоціальний феномен, чутливий до впливу макросоціальних стресорів, зокрема війни.

Перспективами подальших наукових досліджень у цьому напрямі є емпіричне вивчення ролі когнітивних, духовних та соціальних складових ментального здоров'я у формуванні та трансформації репродуктивних установок жінок у контексті війни. Це створить підґрунтя для одержання нових теоретичних узагальнень і практично значущих висновків, спрямованих на розробку українськими науковцями ефективних програм психологічного супроводу вагітних жінок та підтримки репродуктивного потенціалу суспільства.

Література:

1. Савчин М. В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри. Монографія. Дрогобич, 2019. 232 с.
2. Гільман А. Ю., Мазяр К.В. Дослідження негативних психічних станів у жінок у період вагітності. *Public Health Journal*. 2022. №2. 62 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/pub.health.2022.2.3>
3. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді : монографія / НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя; [В. Г. Панок, С. Д. Максименко, М. М. Слюсаревський, Л. І. Прохоренко, Н. В. Чепелева, Т. І. Куліш, С. Л. Чуніхіна, І. Г. Губеладзе, І. І. Ткачук, Н. А. Яромола]. Київ, 2024. 188 с. Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/978-617-7118-51-9-2024-188>
4. Івачевська О.В. Основні репродуктивні мотиви молодих жінок в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 250–255.
5. Ігнатенко О. В. Психологічні особливості прояву репродуктивної установки в юнацькому віці: автореф. дис.... канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ., 2012. 20 с.
6. Калашникова, Л. В., Руденко, Ю. Ю., & Руденко, С. А. Розуміння сутності ментального здоров'я в контексті комплексного підходу. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024 (1). С.74–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-1-10>
7. Калиниченко Д. О. Кількісна оцінка репродуктивного потенціалу жінок раннього фертильного віку. *Довкілля та здоров'я*. 2019. №3 (92). С. 11 – 16.
8. Карамушка, Л., Дзюба, Т. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. №1(16). С.22-33. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2019.1.16.2>
9. Кочарян О.С., Свинаренко Ю.В. Психологічні аспекти поняття репродуктивної установки та його розуміння у зарубіжних дослідженнях. *Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія»*. 2014. №11 (21). С. 124–127.
10. Lee C., Gramotnev H. Motherhood Plans among Young Australian Women: Who Wants Children These Days? *Journal of Health Psychology*. Vol 11(1), Jan, 2006. pp. 5-20.
11. Ляшенко Н.О., Болотова В.О. Репродуктивні установки сучасного українського студентства. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління*: зб. наук. пр. Харків, 2017. Т. 3, Вип. 5. С. 63–78.
12. Михальський А.В., Михальська Ю.А. Сутність психічного здоров'я: визначення, критерії, ранні прояви розладів. *Інклюзія і суспільство*. Випуск №1(9). 2025.

13. Мітіна С.В., Мітіна О.Л. Психоемоційні стани вагітних жінок в ситуаціях невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 4(73). №3. С.54-59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.3/09>
14. Мітіна, О. Л. Мотиваційний аспект психологічної готовності сучасних жінок до реалізації репродуктивної функції. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. №2. С.100–106. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-14>
15. Поладич І.В., Говсеєв Д.О. Ментальне здоров'я вагітних: сучасні реалії. *Ukrainian Journal Health of Woman*. 2024. №2(171). С.19-25. DOI: [10.15574/HW.2024.171.19](https://doi.org/10.15574/HW.2024.171.19)
16. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: монографія. Київ: Наш час, 2000. 280 с.
17. Супрун В.А. Вплив хронічного стресу на ментальне здоров'я вагітних жінок в умовах війни. *Психологія: реальність і перспективи*. 2025. №24. С.137-146. DOI: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi24.436
18. Томаржевська І.В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства в молодих жінок. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. Том 32 (71), №1. С. 141–146. DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.1/24>
19. Sun S., Luo C., Zeng X. and Wu Q. (2024) The relationship between pregnancy stress and mental health of the pregnant women: the bidirectional chain mediation roles of mindfulness and peace of mind. *Front. Psychol.* 14:1295242. doi: [10.3389/fpsyg.2023.1295242](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1295242)
20. World Health Organization. «Mental health: strengthening our response». URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>.

References:

1. Savchyn M.V. Zdorovia liudyny: dukhovnyi, osobystisnyi i tilesnyi vymiry [Human health: spiritual, personal, and physical dimensions]. Monohrafiia. Drohobych, 2019. 232 s. [in Ukrainian].
2. Hilman, A. Yu., & Maziar, K. V. Doslidzhennia nehatyvnykh psykhhichnykh staniv u zhinok u period vahitnosti [Study of negative mental states in women during pregnancy]. *Public Health Journal*. 2022. (2). 62 s. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/pub.health.2022.2.3>
3. Kremen, V. H. (Ed.). *Zakhyst i pidtrymka mentalnoho zdorovia ukrainsiv v umovakh voiennoho stanu: vyklyky i vidpovidy* [Protection and support of mental health of Ukrainians under martial law: Challenges and responses]. Kyiv: NAPS of Ukraine. 2024. 188 s. [in Ukrainian]. URL: <https://doi.org/10.32405/978-617-7118-51-9-2024-188>
4. Ivachevska, O. V. Osnovni reproduktyvni motyvy molodykh zhinok v Ukraini [Main reproductive motives of young women in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*. 2017. 3(43). S. 250–255 [in Ukrainian].
5. Ihnatenko, O. V. *Psykholohichni osoblyvosti proiavu reproduktyvnoi ustanovky v yunatskomu vitsi* [Psychological features of reproductive attitudes manifestation in adolescence] (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv, 2012. 20 s. [in Ukrainian].
6. Kalashnykova, L. V., Rudenko, Yu. Yu., & Rudenko, S. A. Rozuminnia sutnosti mentalnoho zdorovia v konteksti kompleksnoho pidkhodu [Understanding the essence of mental health in the context of a comprehensive approach]. *Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia*. 2024. (1). S.74–81 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-1-10>
7. Kalynychenko, D. O. Kilkisna otsinka reproduktyvnoho potentsialu zhinok rannoho fertylnoho viku [Quantitative assessment of the reproductive potential of women of early fertile age]. *Dovkillia ta zdorovia*. 2019. 3(92). S.11–16 [in Ukrainian].
8. Karamushka, L. M., & Dziuba, T. M. Fenomen “zdorovia” yak aktualnyi napriam doslidzhen v orhanizatsiini psykholohii [The phenomenon of “health” as a relevant research direction in organizational psychology]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia*. 2019. 1(16). S.22–33 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2019.1.16.2>
9. Kocharian, O. S., & Svyntarenko, Yu. V. Psykholohichni aspekty poniattia reproduktyvnoi ustanovky ta yoho rozuminnia u zarubiznykh doslidzhenniakh [Psychological aspects of the concept of reproductive attitudes and its understanding in foreign research]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu. Serii “Psykholohiia”*. 2014. 11(21). S.124–127 [in Ukrainian].
10. Lee C., Gramotnev H. Motherhood Plans among Young Australian Women: Who Wants Children These Days? *Journal of Health Psychology*. Vol 11(1), Jan, 2006. pp. 5-20.
11. Liashenko, N. O., & Bolotova, V. O. Reproduktyvni ustanovky suchasnoho ukrainskoho studentstva [Reproductive attitudes of modern Ukrainian students]. In *Suchasni suspilni problemy u vymiri sotsiologii upravlinnia*. Kharkiv, 2017. Vyp.5. S.63–78 [in Ukrainian].
12. Mykhalskyi, A. V., & Mykhalska, Yu. A. Sutnist psykhhichnoho zdorovia: vyznachennia, kryterii, ranni proiavy rozladiv [The essence of mental health: Definitions, criteria, and early manifestations of disorders]. *Inkluziia i suspilstvo*. 2025. 1(9) [in Ukrainian].
13. Mitina, S. V., & Mitina, O. L. Psykhoemotsiini stany vahitnykh zhinok v sytuatsiakh nevyznachenosti [Psycho-emotional states of pregnant women in situations of uncertainty]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia*. 2023. 4(73). 3. S.54–59 [in Ukrainian]. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.3/09>
14. Mitina, O. L. Motyvatsiinyi aspekt psykholohichnoi hotovnosti suchasnykh zhinok do realizatsii reproduktyvnoi funktsii [Motivational aspect of psychological readiness of modern women for the realization of reproductive function]. *Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia*. 2025.(2). S.100–106[in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-14>

15. Poladych, I. V., & Hovsieiev, D. O. Mentalne zdorovia vahitnykh: suchasni realii [Mental health of pregnant women: Contemporary realities]. *Ukrainian Journal Health of Woman*. 2024. 2(171). S. 19–25 [in Ukrainian].
16. Pomytkin, E. O. *Psykhologhiia dukhovnoho rozvytku osobystosti* [Psychology of spiritual development of personality]. Kyiv: Nash chas, 2000. 280 s. [in Ukrainian].
17. Suprun, V. A. Vplyv khronichnoho stresu na mentalne zdorovia vahitnykh zhinok v umovakh viiny [The impact of chronic stress on the mental health of pregnant women in conditions of war]. *Psykhologhiia: realnist i perspektyvy*. 2025. (24). S. 137–146 [in Ukrainian]. DOI: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi24.436
18. Tomarzhevaska, I. V. Teoretychni aspekty problemy psykhologichnoi hotovnosti do materynstva v molodykh zhinok [Theoretical aspects of the problem of psychological readiness for motherhood in young women]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Psykhologhiia*. 2021. 32(71). 1. S.141–146 [in Ukrainian]. DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.1/24>
19. Sun, S., Luo, C., Zeng, X., & Wu, Q. (2024). The relationship between pregnancy stress and mental health of pregnant women: The bidirectional chain mediation roles of mindfulness and peace of mind. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1295242. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1295242>
20. World Health Organization. (n.d.). *Mental health: Strengthening our response*. Retrieved January 20, 2026. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>